

zmiana teki 21.04.2005 m

GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ

zeum Pomorskie ul. Trajowej
jskiej 5
Podmurza 22 186
papak@wp.pl
25 27; 0502736
KRS 00000 41692
1090 1506 0000 0000 5002 0244

poproszeni nr M: 131

✓ 103
AK

Bydgoszcz

Bydgoszcz
Zwz. AK

Nowak Leon

ps. „Zbych”

M: 131 / 740 Pom.

IS ZAWARTOŚCI TECZKI

Nowak Leon
P. K.: 131/740 Pom.
Bydgoszcz A 2
(2 W 2 - A 2)

I/1. Relacja

k. 4 s. 1-4

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora

k. 1 s. 1

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora

II. Materiały uzupełniające relację

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r.

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945)

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r.

III/5 – inne...

IV. Korespondencja

V. Nazwiskowe karty informacyjne

k. 10

VI. Fotografica – brak

I/1. Relacja - Nowak Leon:

- Relacja - Wspomnienia z czasów okupacji i po wyzwoleniu, Bydgoszcz, 7 lutego 1940r., msp. ksero.

k.4 s.1-4

Ja niżej podpisany Leon Nowak, ur. 12.4.1905r. w Dziembowie pow. Chodzież, zamieszkały w Bydgoszczy przy ul. Lelewela nr. 3 m. 2 podaje swoją działalność w czasie okupacji i po wyzwoleniu.

W roku 1939 przed kampanią wrześniową byłem podoficerem zawodowym w 61 pp. w Bydgoszczy.

Z wybuchem wojny brałem czynny udział przy 15 D.P. w walkach odwrotowych Osowa/Góra, Bydgoszcz, Brzoza, Kutno, Wygoda i w obronie Warszawy. W tych miejscowościach staczaliśmy krwawe boje.

22.IX.1939r. walcząc w obronie Warszawy dostałem się do niewoli niemieckiej. Po kilku dniach niewoli skierowano mnie wraz z towarzyszami do niewolniczej pracy przymusowej w Łęgnowie k/Bydgoszczy, gdzie pod dozorem wojska, policji i straży przemysłowej pracowaliśmy fizycznie przy budowie dróg i torów kolejowych itp.

Pomimo surowych szykan i ostrych represji stosowanych przez okupanta w stosunku do Polaków potajemnie łączyliśmy się z członkami organizacji "Ruchu Oporu", "Szarych Szeregów" i A.K. działających na terenie miasta Bydgoszczy. Przy tej okazji - w r. 1941 nawiązałem kontakt z ob. Żytelewskim pseudonim "Pol", który pracował w Lotniczych Zakładach Amunicji Osowa-Góra. On mnie poinformował, że na terenie Zakładu pracy działa aktywnie organizacja "Szare Szeregi". Zadaniem jest to walka z okupantem w postaci sabotażu, dewersji.

Po nawiązaniu bliższych kontaktów z członkami organizacji z których jeden występował pod pseud. "Paweł" oraz ob. Żytelewskim pod pseud. "x" "Pol", którzy polecieli mi utworzenie punktów składowania amunicji na terenie Bielawek, tak zwanych punktów przerzutu. Dwa punkty składowania zorganizowałem przy ul. Cichej nr. 50 i ul. Lansjerów. Zadaniem tych punktów było odbieranie i przechowywanie granatów i amunicji z umówionych miejsc t.j. Działkowice, Osowa Góra, dostarczanych do mnie przez łączników o różnych porach dnia w ilościach od 7-10 tys. miesięcznie. Po powyższą amunicję zgłaszali się łącznicy z polecenia ob. Żytelewskiego, łącznicy pod pseud. "Leszek Biały", "Bronisław", "Sak", "Starek" i wiele innych których już nie pamiętam. Amunicja i granaty kierowane były do Borów Tucholskich dla partyzantki radzieckiej, Armii Ludowej, Armii Krajowej, w terminie późniejszym na terenie Warszawy /powstanie warszawskie/. Ponadto skontaktowałem się z członkiem tejże organizacji pod pseud. "Paweł", który polecił mi zorganizowanie na terenie Bielawek trójek w Zakładach Pracy z zadaniem szkolenia w służbie sanitarnej, obchodzenia się bronią oraz zabezpieczenia

majątku przed zniszczeniem i kradzieżą na wypadek jakiegoś wybuchu, przewrotu. Działalność ta trwała do samego wyzwolenia. W tej działalności brali czynny udział, współdziałali ze mną: ob. ob.

J. Kram pseud. "Bolek", Władysław Krzemiński pseud. "Kamień", Ignacy Antkowiak pseud. "Antek", Staniszewski pseud. "Stary", Baum pseud. "Jan", Józef Słowiński pseud. "Słowik", Marcin Niewiem pseud. "Maciej", Fornalik, Wiktor Lehmann, i wiele innych których już dziś nie pamiętam. W/w brali czynny udział jako "trójki" w poszczególnych zakładach pracy - dewersja i sabotaże w stosunku do okupanta.

Pozatym nieśliśmy pomoc finansową żonom, dzieciom, po poległych członkach A.K. Osobiście doreczałem żonie po zażyczeniu przez gestapo Władysławie Stawiaku/łącznik do dostarczania amunicji/, jako moja obstawa występował często Milewski Franciszek pseud.

Pomimo trudnej sytuacji Polaków i stałego narażania się podejmowaliśmy różne akcje, które były karane śmiercią bez sądu przez gestapo.

Nadmieniam, że miałem również bliższe kontakty z ob. Wronieckim pseud. "Zygmunt" oraz Jarockim. Kontakty te dotyczyły dostarczania amunicji i granatów dla oddziałów partyzanckich w Borach Tucholskich, również zagrożonych i ściganych przez okupanta kierowaliśmy do Borów Tucholskich przez łączników.

Ostatnią naszą akcją xx była uchronienie i przeszkodzenie w wysadzeniu podminowanego Szpitala Wojew. w Bydgoszczy przez okupanta.

Po wkroczeniu wojsk radzieckich i polskich natychmiast współdziałaliśmy wraz z grupą AK pod moim dowództwem, którą to akcję poniżej szczegółowo opisuję:

Grupa A.K. pod dowództwem Leona Nowaka pseud. "Zbych" w składzie: Leon Kram ps. "Bolek", Władysław Krzemiński ps. "Kamień", Marcin Niewiem ps. "Maciej", Andrzej Budziak ps. "Antek", Ignacy Antkowiak ps. "Stary" w toku wyzwolenia przedmieścia Bielawki w Bydgoszczy o godz. ok. 14-tej zaatakowała Komisariat Policji niem. przy ul. Chodkiewicza /dawn. Dürer str./

Grupa była uzbrojona w 4 pistolety /przechowane z 1939r. Vis y/. Komisariat był strzeżony. W narożniku domu w okolicy głównego wejścia wmontowany był c.k.m. Komisariat został przez grupę otoczony. Po oddaniu kilku strzałów do okien Dowódzca grupy wezwał policjantów w języku niem do poddania się i opuszczenia Komisariatu. Doszło do wymiany strzałów. Dopiero na trzecie stanowcze wezwanie

z Komisariatu wyszło dwóch Niemców policjantów z podniesionymi rękoma, których natychmiast przekazano wyjskom radzieckim. Pozostała obsada Komisariatu jak wynikało z wyjaśnień przetrzymanych policjantów w godzinach przedpołudniowych dnia 25 stycznia opuściła Komisariat zabierając najważniejsze akta i dokumenty. Bałagan w Komisariacie wskazywał na chaotyczne i pospieszne likwidowanie przez Niemców Komisariatu. Zdobyliśmy w Komisariacie ok. 6 karabinów kbk z amunicją, kilka mundurów, bielizny i trochę żywności. Mundury i bieliznę przekazaliśmy wojsku radzieckiemu. Broń zabraliśmy. Komisariat zabezpieczyliśmy, zlecając nadzór nad Komisariatem członkom AK.

Wszyscy uczestnicy grupy nosili na l. rękawie opaski biało-czerwone. Grupa powyższa stanowiła w zasadzie pierwszą polską lokalną grupę zorganizowaną strzegącą ładu i porządku w dzielnicy Bielawki, z której następnie powstała obsada Komisariatu Milicji Obywatelskiej na Bielawkach.

W dniu 25.I.1945 w godzinach popołudniowych dowiedzieliśmy się, że ówczesny szpital woj. /obecnie Ogólny Nr.1/ na Bielawkach jest podminowany, połączony kablem z byłym gmachem Gestapo odległym od szpitala ok. 400 mtr. i w właściwym czasie będzie wysadzony w powietrze. Teren szpitala, jak i jego przedpole /dawn. boisko treningowe/ oraz okolice dziedziwy Gestapo z przyległymi ulicami była jeszcze zajęta przez Niemców. Bielawki ze strony wschodniej do ul. Lelewela ~~opracowane przez~~ opanowane były przez zwładowców radzieckich i w pewnej mierze przez naszą grupę. Wg. naszego rozoznania większość Niemców przeważnie rannych żołnierzy Niemcy w międzyczasie ze szpitala ewakuowali. W szpitalu pozostała kilkudziesięciu ciężko rannych Niemców z uzbrojoną ochroną, oraz pewna ilość ciężko chorych Polaków- cywilów. Mając na uwadze uratowanie szpitala poprzez zbrojną akcję w/w grupa zwiększona o dalsze osoby jak:

Stanisław Młyński, Alfons Lauda, Czesław Sułkowski i Józef Słowiński dotarła do wylotu ul. Lelewela i obecnej Jurasza. i Powst. Wielkopolskich. Usiłowanie dotarcia do biegnącego środkiem pola kabla /odległego od nas ok. 200 mtr./ z uwagi na płaski teren będący pod ostrzałem z kierunku gmachu Gestapo, stadionu i z terenu szpitala nie było do wykonania. W tej sytuacji grupę rozdzielono. Grupa

w składzie: Alfons Lauda, Andrzej Budziak, Józef Słowiński po otoczeniu szpitala ze strony wschodnio południowej zajęła stanowisko na rogu ul. Curie Skłodowskiej i Jurasza, skąd ostrzeliwała punkty oporu w gmachu b. Gestapo i przyległą okolicę. Wywiązała się ostra strzelanina, wsparta ogniem z karabinów pierwszej grupy z ul. Lelewela dowodzonej przez L. Nowaka.

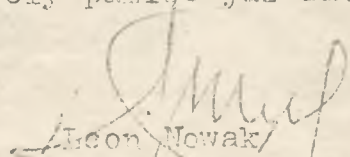
Strzelanina przeciągnęła się do zmroku. Sytuacji dłużej nie można było przeciągać bo resztki wojska niem. wycofywała się z Bielawek w kierunku półn. zachodnim.

Postanowiono wysłać do przecięcia kabla ochotnika - doświadczony przedwojennego podoficera rezerwy Stanisława Młyńskiego zam. w Bydgoszczy, przy ul. Lansjerów, Młyński uzbrojony w pistolet i nożyce podczołgał się z rogu ul. Lelewela do kabla na polu. Kabel przeciął i rozłączył. Po czym cofając się tyłem otrzymał postrzał w głowę, który okazał się śmiertelny. Strzał został oddany prawdopodobnie z górnej kondygnacji gmachu gestapo przez strzelca wyborowego. Zwłoki Młyńskiego udało nam się zabrać dopiero o zmroku i po wycofaniu się Niemców.

Dowodem na to jak bardzo zależało Niemcom na zniszczeniu szpitala jest fakt, że mimo, że w szpitalu znajdowali się ranni żołnierze niemieccy następnego dnia t.j. 26.1.45 ok. godz. 10-tej nadleciały nad szpital trzy samoloty niemieckie, z których jeden po opuszczeniu się zrzucił na szpital trzy bomby kańuchowe, z których pierwsza spadła na plac dawn. boisko treningowe przy ul. Jurasza druga w dyżurkę przy ul. Jurasza, a trzecia na terenie szpitala kilkanaście metrów od głównego wejścia z Jurasza.

Bezpośrednim świadkiem bombardowania był nasz członek AK Władysław Krzeziński pseud. "Kamień", wyznaczony przez Dowódcę Rejonu Bielawki Leona Nowaka do pilnowania i zabezpieczenia szpitala w dniu 26.1.45r. przed ewent. grabieżą.

Po 25 latach trudno opisać wszystkich dramatycznych momentów, gdyż drobniejsze szczegóły pamięć już zatarła.

Leon Nowak
nr. Leg. 3748/by

Bydgoszcz, dnia 7 lutego 1970r.

1/2. Dokumenty Leona Nowaka:

1. „Oświadczenie Świadka” - Leon
Nowak z F.O.Z. 1976 nt. działalności
konspiracyjnej Kasperowicza Wiesy-
śława, k. 15.1

jest w aktach Kasperowicz

Leon Nowak pseud. "Lech"
Bydgoszcz, Chołonińskiego
nr 34/5 bl.II

Bydgoszcz, dnia 7 lutego 1976 r.
(miejscowość)

(Nazwisko, imię, pseudonim i adres
składającego oświadczenie)

OSWIADCZENIE ŚWIADKA

Ja, jako uczestnik(czka) (wymienić formację Ruchu Oporu, nazwę obozu lub więzienia, formację wojskową od — do): 1941 do wyzwolenia "Szare Szeregi" - "A K" na terenie miasta Bydgoszczy - d-ca grupy Bydgoszcz-Wschód, Bielawki świadomy(a) odpowiedzialności wynikającej z przepisów prawa karnego za prawdziwość podanych niżej przeze mnie faktów, legitymujący(a) się dowodem osobistym seria i numer TK 2718848 wydanym dnia 18.I. 1964 r. przez KMMO Bydgoszcz

o s w i a d c z a m:

że Ob. Mieczysław Kasperowicz syn (~~syn~~ córka) Leonarda urodz. dnia 7 czerwca 1920 roku w Borysowie / ZSER/ jest mi znany(a) osobiście jako uczestnik(czka) (wymienić formację Ruchu Oporu, nazwę obozu lub więzienia, formację wojskową oraz okoliczności, w których świadek zetknął się z otrzymującym(cą) oświadczenie i czasokres od — do): Armii Krajowej w m. Bydgoszczy od stycznia 1945 r należał do mojej grupy "trójka" działającej na terenie Bielawek

Wyżej wymieniony(a) posiadał(a) pseudonim "Emil" i pełnił(a) funkcję — brał(a) udział (w tej części opisuje się: przebieg służby i działalność w okresie bezpośredniego udziału w walkach wolnościowych, pełnioną funkcję, stopień wojskowy, w jakich był(a) oddziałach, grupach, placówkach, pod czym dowództwem, kierownictwem, udział w akcjach bojowych i innych, w jakich miejscowościach, nazwa obozu itp. wszelkie zmiany i czasokres od — do): Z mojego polecenia utworzył "trójkę" na terenie bydgoskich warsztatów kolejowych z zadaniem prowadzenia akcji sabotażowej i udzielania pomocy dla pracujących tam jeńców i internowanych. Działalność ta prowadzona była aż do wyzwolenia. - miasta. U w/w znajdował się magazyn przerzutowy środków opatrunkowych, leków i amunicji. Po wyzwoleniu t.j. 25 stycznia 1945 ob. Kasperowicz Mieczysław ochotniczo - razem ze mną wstąpił w szerego M.O. w Komisariacie Bielawki, a później wiosną tegoż roku został powołany do służby w Wojsku Ludowym - Szkoła Oficerska. Jeżeli świadek jest członkiem ZBoWiD, powinien wpisać numer legitymacji członkowskiej 3718/By wydanej przez Zarząd Wojewódzki w Bydgoszczy

Własnoręczność podpisu stwierdza się:

Prawdziwość powyższych danych
stwierdzam własnoręcznym podpisem

(pieczęć i podpis odpowiednich władz
lub Zarządu ZBoWiD)

(Nazwisko, imię, stopień wojskowy,
funkcja, stanowisko)

Leon Nowak st. sierżant

odznaczony Przyrzem Virtuti Militari 9

T.M: 131/740 Pom.

Bydgoszcz

Nowak Leon
V. Narwisowe karty informacyjne
k. 10

M-131

Bydź

Mowa L. Leon (Bielawski)

ny A Schindz str 18 Ktoś wazny w pracy
garn. Bydź

1939

1945

ARCHIWUM
Elżbiety Zawadzkiej

poz. 131-M

data wstępu: VII-87

BYDGOSZCZ
SŁUŻ. P.K. 2

Nbowak Leon

Komendant grupy Bielskiej. Odbierał
amunicję i granaty mimosłownie przez grupę
Stobrawa - Wieroszlui [Leon Stobrawa, Władysław Komarski,
Jan Dolata, Edmund Wieroszlui] z Lotniczego
Związku Amunicji w Osnej Górze, które dalej
były transportowane poprzez Łobuziów do Borów
Trichalskich, Gdyni [dla grupy Woroninów]

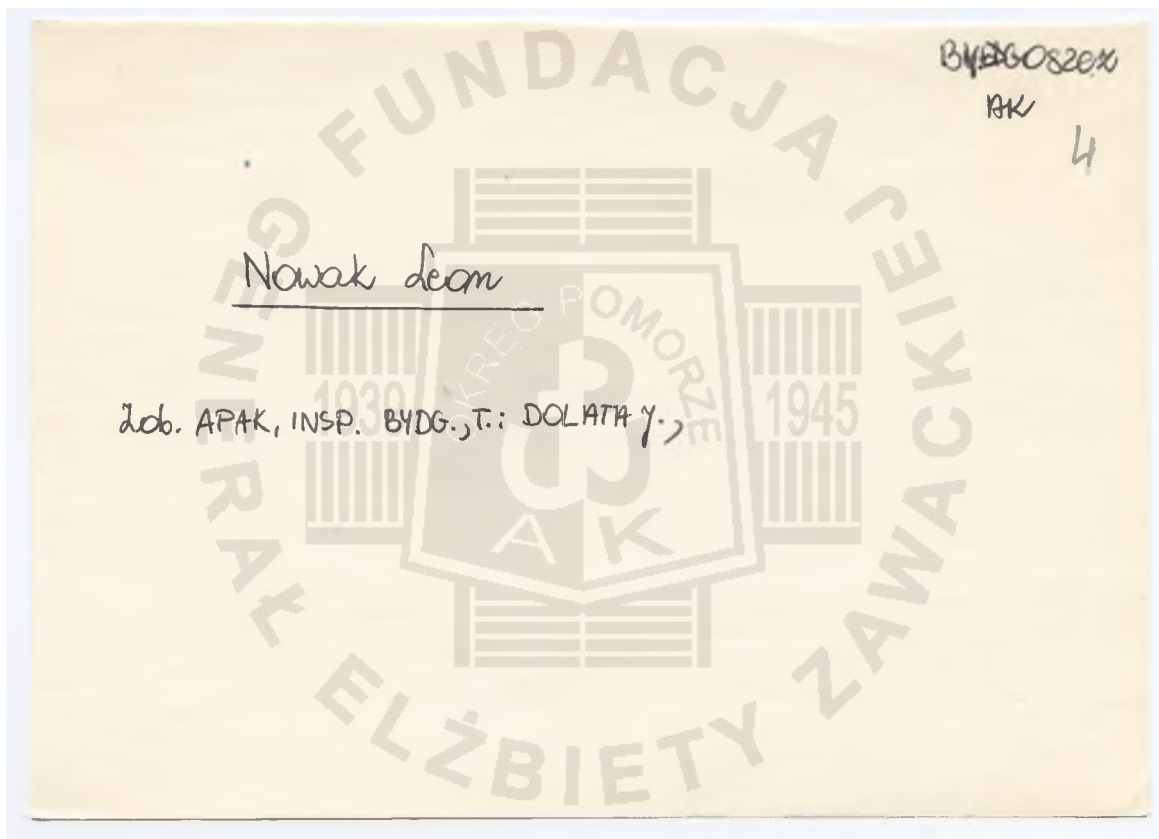
verte verte

i otokreie przed postawieniem maseanliem do
Wansey.

[Lob. Delacja Jaua Dolata [Teelea w tmsp. Dydgosce]

kkp

BYDGOSZCZAK

AK

4

Nowak Leon

Zob. APAK, INSP. BYDG., T.: DOLATA Y.

11-131

BYDGOSZCZ

5

NOWAK Leon "ZBYCH"

Współpracował z kpt. Alojzym Suszkiem - V
"Pawłem". W dniu wyzwolenia pod jego dowództwem
zudem zdobyto komisariat policyjny na Białymostku
Mikwanili od wysiedlenia sierżant wojew.

wt. 12.04.1905r.

złg. rel. Alojzego Suszka

AM

Bydgoszcz
SSS 6

Nowak

Główny SSS

inf. w rel. Piotrowski J K 229, s. 1

Bydgoszcz

NOTAK Leon ps "Zbych" 7

- kierownik grupy AK atakującej post. Policji niem przy ul. Chodkiewicza /Bielawki/ w dniu wyzwolenia Bydgoszczy.

rel. L. Nowak sygn. M-131

Budapeszt
8

Nowak Leon

inf. o relacji Sonnenfelda m. 203
Przez Milewskiego namierzył Sonnenfeld
kontakt z Leonem Nowakiem.

Kar. m.

NOWAK Leon ps. "Zbyszek"

*Bydgoszcz
Aug*

urodz.

k-dt rej. Bielawki - Bydgoszcz

Sm. K. Z. z M

Wykaz odznaczeń "Jary" - Michała

Nowak Leon

Bydgoszcz
ZWZ

odbiorca emunicyi z utratonych punktów

10

członek ZWZ-AK

komendant grupy Bielenki

ob. st. Chmielecki P., z dziejów ruchu oporu..., 7 prasy
Ruch oporu na Pomorzu... t. 1, s. 22, 25

ix. 111 31.

M-131

AK-Bydgoszcz

Nowak Leon

Mowak Leon ps. „Zbnych”

ZESKANOWANE

